הם לא ילמדו לעולם

חבל על אלי גבע.

מאורעות דרמאתיים, כמו מילחמה, מולידים מדי פעם גיבורים־לשעה. אלה הם, לרוב, אנשים פשוטים, שאינם מצטיינים דווקא בכישורים אינטלקטואליים מעולים ושאין בפיהם בשורה גדולה, אלא שהאירועים העלו אותם לשעה קלה מעלה־מעלה.

כזה היה אלי גבע. הוא עשה מעשה אחד, ועל כן זכה בהערצת הרבים. הוא מילא תפקיד חשוב בגיבוש ההתנגדות הלאומית והצה"לית להסתערות על מערב ביירות. על כך יבורך. יתכן שהציל את חייהם של אלפים — ישראלים, לבנונים ופלסטינים.

גבע

מכיוון שהיינו זקוקים לגיבור, ציידנו אותו בדמיוננו בכל המעלות הטובות. ראינו בו דמות חינוכית, הוגה־דיעות, אלוף־המוסר. אם אינו כזה, איננו יכולים להאשים אותו בטעותנו.

השבוע שמעתי את גבע ברדיו. הוא הצדיק הנהגת „יד קשה" בדרום־לבנון, כדי לשים קץ לטרור השיעי. זוהי גישה אווילית ובלתי־מוסרית כאחד. אי־אפשר להאשים בכך את גבע. אין הוא מתיימר להיות מומחה לשיעים ו/או לטרור. אבל באותו היום עצמו ראיתי בתוכנית־הטלוויזיה מוקד אנשים היושבים על תקן רישמי של „מומחים" — אחד דוקטור לטרור בשם מרדי ולידו ראש־אמ"ן לשעבר, יהושע שגיא. שניהם אמרו שיש לנקוט ב„יד קשה" כלפי השיעים. ושבדרך זו ניתן לצמצם את הטרור במידה רבה.

לשמע הדברים, נזכרתי באימרתו המפורסמת של הלורד אקטון, „השילטון משחית, והשילטון המוחלט משחית באופן מוחלט." אין שילטון מוחלט יותר מאשר שילטון של כיבוש צבאי. בארץ אחרת. ואכן, ההיסטוריה מוכיחה שאין כובש חכם. הכיבוש מטמטם, והכיבוש המוחלט מטמטם באופן מוחלט. זוהי ניקמת הנכבש בכובש.

אין צורך להיות אלוף מודיעיני או פרופסור אסטראטגי כדי להבין שה„יד הקשה" משיגה ת מ י ד את ההיפך. כל ילד יכול לקרוא זאת בספרי ההיסטוריה. אתה מתעלל באוכלוסיה כדי שתקיא מתוכה את הטרוריסטים, והתוצאה היא ששינאת האוכלוסיה לכובש גוברת. והיא מולידה טרוריסטים נוספים. זה פשוט. זה נכון, וזה פועל ת מ י ד כך. וכל הספרים מצדיקים את ה־התנגדות של הנכבש ומקללים את הכובש.

צה"ל מקיף כפר לבנוני שבו אירע פיגוע. הטנקים פורצים פנימה. האוכלוסיה מתנגדת. נערכים מעצרים המוניים. חיילים עצבניים יורים. נהרגים גברים ונשים. צה"ל הורס כמה בתים. התוצאה: קרובי ההרוגים וריירי הבתים ההרוסים מצטרפים בהתלהבות לתנועת־ההתנגדות. השינאה למדכא גוברת. הפיגועים מתרבים. ואם יש בסביבה גם אנשי יוניפי"ל ממדינה ידידותית, כמו הולנד או צרפת, הם מתמלאים שינאה לוהטת לישראל ומפיצים אותה בבואם הביתה.

כל אדם נורמלי מבין זאת. מדוע אין אלוף ודוקטור, שבוודאי אינם טיפשים מלידה, מבינים זאת? נראה שזוהי קוללת האלים, השונאים כיבוש.

אותו הדיון עצמו יכול היה להתנהל בפאריס בעת מילחמת־השיחרור האלג'רית, או בברלין בימי הרייך השלישי (למשל, לגבי מילחמת־השיחרור של הפרטיזנים ביוגוסלביה), או בלונדון בימי מילחמת־הבורים (כאשר הומצא „מחנה הריכוז"), או בפאריס של נפוליון בימי כיבוש ספרד (שם הומצאה אז המילה „גרילה".)

צדיק ורע לו

בתוכנית חיים שכאלה שהוקדשה לו, העלה חיים כהן שוב את השאלה המציקה: מדוע עמד אלוהים מנגד, כאשר נטבחו שישה מיליון יהודים?

כהן, שגדל בהאמבורג בבית חרדי, איש אגודת־ישראל, התפכח אחרי השואה והפך מאז כופר בעיקר.

הוא העמיד את יחסיו עם אלוהים על בסיס של חוזה אישי: המאמין סוגד לאלוהים, ותמורת אמונה זו חייב אלוהים לנהל את העולם בצורה תקינה. מכיון שאלוהים לא עמד בהתחייבות זו, שוחרר גם חיים כהן מן החוזה, והוא חופשי מאמונתו.

כהן הוא אדם הגיוני מדי, מכדי להתייחס ברצינות להעמדה זו של הדברים. האמונה הדתית — תהיה אשר תהיה — אינה מתקיימת במישור של הגיון. האמונה וההגיון הם דבר והיפוכו. האמונה באלוהים אינה תלויה בדבר.

האמונה היא בלתי־רציונלית מטיבעה, ואינה יכולה להיות תוצאה של מחשבה סבירה, אף שהיא אוהבת בימינו להתעטף באיצטלה זו. האמונה נובעת מצורך פנימי של אדם חלש, שאינו מסוגל להתמודד לבדו עם השאלות הגדולות של מוות, אסון ומחלה. האמונה היא מישענת, כמו ההזדקקות לסמים או לאלכוהול. לא במיקרה עוברים האורי־זוהרים בקלות כה רבה מהרואין לאלוהים, ומאלוהים להרואין. האימרה המפורסמת של קארל מארכס — „הדת היא אופיום להמונים" — עמוקה יותר מכפי שנראה במבט ראשון.

כיהודי גרמני משכיל יודע הרמן־חיים כהן, שדבריו על אלוהים והשואה הם חזרה על מחשבותיו של גדול המשוררים היהודיים בגרמניה, היינריך היינה. לפני יותר מממאה שנה, כאשר איש לא יכול היה עדיין לחלום על זוועות השואה, כתב היינה שיר בשם „אל לאצארוס".

לאצארוס הוא אלעזר, אחת הדמויות במשליו של ישוע הנצרתי. באחד המשלים דיבר הנוצרי על עשיר מופלג, שבפתח ביתו רובץ אלעזר העני וממתין לפירורים. בעוד הכלבים מלקקים את מורסותיו. שניהם מתים באותה עת, העשיר נשלח לגיהינום ועובר שם יסורי־תופת, והעני בא אל חיקו של אברהם אבינו. משמע: הרשע, גם אם טוב לו בעולם הזה, מר יהיה גורלו בעולם הבא; ואילו הצדיק, הסובל כאן בעמק־הבכא, יבוא על שכרו אחרי המוות.

היינה מלגלג על אמונה זו, שבה ניסו הדתיים בכל התקופות לגשר על פני הפער שבין האמונה בשופט־צדק במרומים ובין המציאות עלי אדמות. בשירו, שניסיתי לתרגמו כאן על רגל אחת, הוא אומר:

למשלים קדושים הנחנ־נא.
ונסה־נא בלי חוכמות
מענה למצוא עכשיו
לשאלות הארורות.

למה מתייסר בחלד
הצדיק, זב־דם, גונח —
על סוסו הרם רוכב
הרשע כמנצח?

מי אשם בזה? שמא
כל־יכול אינו האל?
או שהוא עצמו גורם
לזוועות? לא, זה שפל!

כך נשאל תמיד, בלי הרף.
עד אשר נסתם הפה
בריגבי עפר. אבל —
איזה מענה הוא זה?

טאסיו הבאסקי

מאז שהוזמנתי בחודש שעבר לנאום בכינוס של מיפלגה באסקית, הבאסקים האלה רודפים אחריי.

הבאסקים מצאו חן בעיניי ממבט ראשון, מפני שהם עם רציני.

מסודר, ידידותי, גא ואדיב, שהפעיל טרור נגד השילטון הזר כשהיה צורך בכך, ושנטש את הטרור בשעה שפתחו לפניו נתיב של שלום להגשמת מאוויו.

חזרתי לארץ וכתבתי את רשמיי. ואז נפל המטוס הספרדי בדרך לבילבאו. הוא נפל בדיוק במקום שאני זוכר אותו מטיסתי לבילבאו — מיגדל הטלוויזיה בראש רכס־ההרים, המפריד בין ארץ־הבאסקים לספרד. חששתי שמא נמצא במטוס מישהו מבין ידידיי החדשים.

השבוע הוזמנתי להקרנה של סרט בשם טאסיו. ומסתבר שזהו הסרט הבאסקי הראשון המוצג בארץ והמצליח בעולם. סרט יפהפה, בלי עלילה מסעירה, המתאר את חייו של בן־כפר באסקי עני באותם הרים מוריקים, שבהם נפל המטוס.

מכיוון שזהו סרט ספרדי (בין ה„קרדיטס" נאמר כי הופק בעידוד שילטונות המימשל העצמי הבאסקי) אין המסר העיקרי מבוטא בפה מלא. טאסיו חי כבנו של עם מדוכא, שלמד להפר את חוקיו של השילטון הזר. הוא צד חיות בניגוד לחוק. שולה דגים בניגוד לחוק ומנהל מילחמת־נצח נגד שומר־היער והשוטרים של השילטון הספרדי. המטרה העיקרית בחייו היא להישאר חופשי ועצמאי, לא לעבוד בשכר ולא להיכנע לשום אדם או שילטון.

אם יש לך זמן לבלות שעה וחצי תוך צפיה ביצירה פיוטית, שכל תמונה בה נראית כאילו צויירה בידי אמן, ושעלילותיו הן העלילות הקטנות של אדם — אהבה, עבודה, אסון, מוות ולידה — כדאי לראות.

SEÑOR PEREZ

בכל השיחות שלי בספרד צץ ועלה הנושא של גירוש ספרד וגורל היהודים הספרדיים מאז.

באחת השיחות הביע בן־שיח ספרדי סיפוק רב על כך שאחד היהודים הספרדיים הגיע בישראל לדרגת ראש־ממשלה.

„ספרדי?" תמהתי.

„כן, מר פרס," השיב האיש. הוא ביטא זאת במילרע כ־PEREZ. שהוא שם ספרדי נפוץ מאוד.

נאלצתי להעמידו על טעותו. „שמו האמיתי הוא פרסקי, והוא נולד בפולין."

פניו של בן־שיחי נפלו. „פולניי?" אמר, „כמה חבל!"

רוצח בהונג־קונג

על אברהם תהומי שמעתי לראשונה כשהייתי נער. חבר באירגון הצבאי הלאומי. בפירסומים הפנימיים של האירגון נקראה ההגנה בשם ש"ד, וכאשר חקרנו לפשר המושג נאמר לנו שאלה הם ראשי־התיבות של „שמונה־עשר דרעקעס" (טינופות). וההסבר: 18 מפקדים בכירים. ובראשם אברהם תהומי. הוא „גידעון", פרשו מאצ"ל וחזרו להגנה, בעיקבות הפקודה שנתן זאב ז'בוטינסקי לאצ"ל לשבור את „ההבלגה".

„ההבלגה" היתה החלטה של מוסדות היישוב שלא לנקום בערבים, שפתחו ב־1936 במעשי־אלימות נגד היהודים (והבריטים), כדי להביא להפסקת העליה שאיימה על מעמדם בארץ. כעבור זמן־מה החליט ז'בוטינסקי שיש לפתוח בטרור נגדי, שנקרא „תגובה". תהומי לא הסכים לכך. הוא פרש מן האירגון הצבאי־הלאומי (שנקרא עד אז גם „הגנה ב'" או „ההגנה הימנית" או „ההגנה הלאומית") ולחזור להגנה „השמאלית", שממנה פרש.

לאחר מכן פגשתי את תהומי כמה פעמים. בנסיבות מיקריות. קשה לי לקבל את דבריה של הגברת בתוכנית מבט שני שתיארה אותו כדמות דומיננטית. בעלת השפעה עצומה על הסביבה. כשהכרתיו היה אדם בלתי־מרשים. עד כדי כך שתמהתי איך הגיע בשעתו למעמד כה בכיר בהגנה.

בתוכנית הוא דחה אותי מאוד.

כאשר דיבר על חלקו ברצח דה־האן לא היה בדבריו שמץ של חרטה, או היירהור שני. הזקן דיבר ב־1984 כפי שיכול היה לדבר הצעיר ב־1924. בעת הרצח — מליצות לאומניות מאוצר־המילים של היישוב הקטן והמיסכן של אז. שלחם על נפשו. בעיניו היה ניצוץ של קנאות. כאשר דיבר (ב־1984!) על הצורך המוחלט שהיה קיים ב־1924 להרוג את יעקב ישראל דה־האן. גם עתה אין הוא מסתייג במאומה מן השימוש ברצח ובטרור בויכוח על דיעות והשקפות־עולם. שום קורט של חוכמה ותבונה לא נוסף במשך 60 השנים שחלפו מאז.

אך גרועה מכל, בעיניי. העובדה שאדם כ ז ה. המצדיק לחלוטין את רציחתו של אדם בעוון התנגדותו לציונות. חי לו בעושר ובאושר בהונג־קונג, כיורד לכל־דבר!

אני משתאה שוב ושוב למראה הפטריוטים האלה. המוכנים לקרוא לרצח למען הציונות ולשלוח את צה"ל למילחמות עקובות־מדם. בעודם חיים להם חיי־מותרות בחו"ל. אפשר למצוא אותם בכל רחבי העולם — מיליונרים במנהאטן, הממנים את אריאל שרון, בעלי־אחוזות באמריקה הדרומית, התומכים בגושאמונים, אליל־קולנוע בהוליווד. הפועלים למען מאיר כהנא. אילי בתי־זונות בגרמניה. בעלי־קאזינו בשווייץ. קנאים לאומניים. שגם צדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד במקומם. מפאת הריח.

מעבר להיבט האישי של הפרשה. יש לה חשיבות מבהינה אחרת: היא מזכירה לנו שהציונות לא בחלה מעולם בטרור. כשזה היה נוח לה. כמו כל תנועת־שיחרור. היא השתמשה בנשק הטרור כשלא היה בידיה נשק יעל יותר. רצח דה־האן היה רק מעשה אחד. בשלב מוקדם. ואחריו באו פעולות רבות אחרות. אחרי פרישת תהומי מאצ"ל, פתח האירגון במערכה גדולה של פעולות־טרור נגד עובריי־אורח ערביים בשוקים ובמרכזי־הערים. במיסגרת „התגובה". עוד לפני שהפר לח"י את הטרור למכשיר מרכזי. גם ההגנה לא טמנה את ידה בצלחת. בהזדמנויות המתאימות. רק אחרי שקמה מדינת־ישראל. ולה צבא וטאנקים ומטוסים. יכולנו לעקם את האף למראה מעשי־הטרור של אחרים. וגם אז נתן בי שנתן את הפקודה לביצוע מעשה־טרור שנקרא „העסק־הביש".

תהומי קובע חד־משמעית כי הפקודה לרצח באה מידי יצחק בן־צבי. אין ספק שהוא צודק (ראה איגרת העורך בעמוד 4). אך מי שהכיר את בן־צבי יודע כי לא היה עולה על דעתו לתת פקודה כזאת על דעת עצמו. מאחוריו עמד תמיד דויד בן־גוריון. שמינה אותו כעבור 30 שנה כנשיא המדינה.

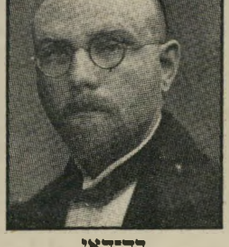

דה־האן

יש לפרשת דה־האן צד אחד שהוא מכוער במיוחד. אחרי הרצח הפיצו המוסדות הציוניים את השמועה שהקורבן היה הומוסכסואלי. זה נעשה כדי לטשטש את העיקבות ולרמוז שהוא נרצח בידי מאהב ערבי. גם אני שמעתי גירסה זו בנעוריי.

קרוב לוודאי שדה־האן אכן היה אותו־מיני. כפי שמסתבר מכתביו. יתכן שהיה גם אדם הפכפך ומופרע. אך מה זה נוגע לעניין? האיש נרצח על פי פקודת ההנהגה הציונית מפני שהטיף לדיעות אנטי־ציוניות. ברוח אגודת־ישראל דאז ונטורי־קרתא דהיום. ומפני שהעז להשמיע דיעות אלה באוזני הבריטים והערבים. כעילה שימש ביקורו אצל חוסיין, אב־סבו של חוסיין מלך־ירדן דהיום.

מי שמצדיק כיום רצח נתעב זה. ולוא רק ברמז או בניטרליות אקדמית. פותח פתח לטרור פוליטי במדינת־ישראל.